

गांवकरी

दि. १७.५.१९९१ पान नं. ६

महाराष्ट्रातील प्रसिद्ध शाहीर —कविभूषण प्रल्हादराय

जन्मशताब्दी म्हणजे महापुरुषांचे पुण्यस्मरण, त्यांच्या कर्तृत्वाला वाहिलेली आदरांजली. इ.स. १९९१ हे साल पोवाड्यांच्या दृष्टीने वैशिष्ट्यपूर्ण म्हणावे लागेल. कारण शंभर वर्षापूर्वी ऑक्वर्थ आणि शाळीग्राम यांनी इतिहास प्रसिद्ध पुरुषांचे व स्त्रियांचे पोवाडे हे पुस्तक सिद्ध करून एक इतिहास निर्माण कला आहे. त्याच दरम्यान कविभूषण महाराष्ट्र शाहीर प्रल्हादराय यांचा ६ मे रोजी जन्म व्हावा हा एक योगयोग म्हणावा लागेल. अशा एका गुणी शाहिराची व पोवाड्यांची ग्रंथिक जन्मशताब्दी सर्वत्र साजरी झेत आहे. ही घटना औचित्यपूर्ण म्हणावी लागेल. याची प्रासंगिकता लक्षात घेऊन नाशिकच्या लोकहितवादी मंडळतर्फे आज शुक्रवार दि. १७ मे १९९१ रोजी संस्थेच्या 'ज्योतीकलश' या सभागृहात कै. प्रल्हादराय जामखेडकर यांचे सुपुत्र डॉ. प्रभाकर प्रल्हाद जामखेडकर यांचे सायंकाळी ६

वाजता 'मराठी शाहीर आणि पोवाडे' या विषयावर सप्रयोग व्याख्यान होणार आहे.

डॉ. प्रभाकर यांनी विज्ञानक्षेत्रात नवीन शोध लावून त्यावर पोवाड्यांची निर्मिती केली. गेल्या १०-१५ वर्षांपासून महाराष्ट्रात आणि महाराष्ट्राबाहेर विज्ञान शाहीर म्हणून प्रसिद्ध असलेले डॉ. प्रभाकर फायझर कंपनीत सर्व्हिस मॅनेजर म्हणून नोकरीस आहेत, ग्वाल्हेरच्या कृष्णा शंकर पंडित व जळगावच्या गोविंदराव कुलकर्णी यांचेकडे शास्त्रीय संगीताचे शिक्षण घेतलेल्या डॉ. प्रभाकरांनी गेल्याच आठवड्यात अमेरिकेत फायझर कंपनीवर तयार केलेला इंग्रजीतून पोवाड्यांचे गायन केले.

१९९१ मध्ये ज्या एका गुणी शाहिराची जन्मशताब्दी साजरी झेत आहे, अशा कै. प्रल्हादरायांचे बालपण व शिक्षण नाशिकमध्येच झाले. क्रांतीकरकांचा बालेकित्सा समजणाऱ्या येथील सावरकरांच्या

मित्रमेळाव्यात ते दाखल झाले. स्वातंत्र्यासाठी भारायून गेलेल्या क्रांतीकरकांनी मेळावांचा प्रभावी उपयोग करून घेतला होता. देशभक्तीपर गीते, शूरवीरांचे पोवाडे, संवाद हे मेळावांचे वैशिष्ट्य होते. १९२७ साली ब्रिटिश सरकारने मेळावांवर बंदी घातली असतानादेखील

यांनी 'लोकमान्य मेळा' नवीन काढला. सावरकर बंधू व लोकमान्य मेळावांतून ते शाहीर बनले. खानदेशात स्थलांतर केल्यावर जळगाव येथे त्यांनी एक उत्कृष्ट व सुसज्ज असा शाहीरी संच उभा केला. स्वतःच रचलेले पोवाडे, नवनव्या चालीनी नटवून, सजवून खड्या आवाजात

सादर करून ते रसिकांची मन आकर्षित करू लागले. त्याचवेळी प्रख्यात कवी आणि शाहीर दुर्गाप्रसाद तिवारी यांनी त्यांना उत्तेजन देऊन त्यांचा आनंद द्विगुणित केला. याच पोवाडे गायनाला खूपच बहर येऊ लागला होता. मराठी शाहीरीत एक नवचैतन्य निर्माण होऊन अनेक सुविद्य शाहिरांनी डफ हाती घेतले. प्रल्हादरायांनी चालीवर संशोधन करून जुन्या चालीबरोबर पोवाड्यातील प्रसंगानुरूप नव्या चाली रचून आपले पोवाडे अधिक आकर्षक व रंजक केले. प्रल्हादरायांनी कोणत्याही ऐतिहासिक विषयांवरील विपुल व अलंकारिक भाषेत पोवाड्यांची निर्मिती केली. बाजीप्रभू देशपांडे, मुरारबाजी, सिंहगड, झाशीची राणी हे त्यांचे पोवाडे फार गाजले होते. १९४५ मध्ये पुरीच्या शंकराचार्यांनी त्यांना 'कविभूषण' ही गौरवपूर्ण पदवी देऊन सन्मानित केले. ओडियन आणि यंग इंडिया या ग्रामोफोन कंपनीने त्यांच्या पोवाड्यांच्या ध्वनिमुद्रिका काढल्या होत्या. १९४४ मध्ये 'रेशमियाचा पोवाडा' ही ध्वनिमुद्रिका काढली. लोकप्रिय झाली होती.

ह. वि. पाटसकर आदी -मान्यवरांनी प्रल्हादरायांच्या कलेची दखल घेतली होती. निर्व्यसनी व शिस्तप्रिय सवयींमुळे ते दीर्घायुषी ठरले. कृतार्थ व समाधानी जीवन जगून १९८० साली जळगावी ते निवर्तले.

अशा या गुणी शाहिराचे वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान लक्षात घेऊन जन्मशताब्दी वर्षात महाराष्ट्रातील सर्व शाहिरांचा भव्य

मेळावा, पोवाडे संवर्धन, संरक्षण इ. विषयांवर परिसंवाद, तज्ञांची चर्चा, समग्र पोवाडे प्रकाशन असे विविध कार्यक्रम आयोजित केले आहेत.

